

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

СТ А Н О В И Щ Е

От: *Проф. д-р Йордан Атанасов Христосков;*
ВУ / научна организация: *Пловдивски университет „П.Хилендарски“;*
Научна специалност: *„Народно стопанство (вкл. Регионална икономика и История на народното стопанство)“.*

Относно: конкурс за **доцент** по професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и организация на труда (пенсионни системи, демографско развитие и пазар на труда)“ в УНСС.

1. Информация за конкурса

Конкурсът е обявен за нуждите на катедра „Човешки ресурси и социална защита“ към Общикономически факултет“ на УНСС съгласно Решение на АС № 7/ 09.12.2020 г.

Участвам в състава на научното жури по конкурса съгласно Заповед № 453/ 04.03.2021 г. на Ректора на УНСС. В обявения конкурс за заемане на академична длъжност “доцент” участва единствено гл. ас. д-р Ралица Фердинандова Пандурска от катедра „Човешки ресурси и социална защита“.

2. Кратка информация за кандидата в конкурса

Ралица Пандурска започва научната си кариера като хонурован асистент в УНСС през 2003 г. Премахва през длъжностите асистент (2004г.), старши асистент (2007 г.), а от 2010 до сега тя е главен асистент към катедра „Човешки ресурси и социална защита“. Тя защитава дисертационен труд на тема „Пенсионни продукти – проблеми и перспективи за България“ през 2009 г. и придобива ОНС „Доктор“ в

професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и организация на труда“.

Като главен асистент д-р Ралица Пандурска води лекции и семинарни занятия по учебни дисциплини за бакалаври и магистри в УНСС. Тя е разработила или осъвременила значителен брой учебни програми за бакалаври и магистри, както и учебни планове за нови специалности.

Гл. ас. д-р Ралица Пандурска има постигнати добри резултати както в университетски, национални и международни изследователски проекти, така и при участието си в научно-приложни задачи и инициативи.

3. Изпълнение на количествените и качествените изисквания за заемане на академичната длъжност

Информацията в представената попълнена количествена карта показва, че кандидатурата на гл. ас. д-р Ралица Пандурска напълно отговаря на Националните минимални изисквания съгласно ЗРАСРБ (чл.26) и Правилника за приложението му (чл.1а, ал.1). Количествената оценка на д-р Пандурска от 495 точки надвишава изискуемия праг от 400 точки. Информацията доказва, че са изпълнени и Допълнителните изисквания за УНСС съгласно ЗРАСРБ (чл.26, ал.5) и Правилника за приложението му (чл.1а, ал.2-3), като количествената оценка 555,54 точки надвишава изискуемия праг от 220 точки. От представената карта с качествени показатели се вижда, че гл.ас. д-р Ралица Пандурска напълно покрива и качествените изисквания за заемане на академичната длъжност “доцент”.

4. Оценка на учебно-преподавателската дейност

Представената документация показва, че общата аудиторна заетост на гл. ас. д-р Ралица Пандурска за периода 2016 – 2019 г. (лекции 946 часа и упражнения 1700 часа) надхвърля минималните изисквания. През този период тя води лекционни курсове по "Организация на пенсионните фондове", "Осигурителни фондове", "Инвестиции в човешки капитал", "Демографски анализи и прогнози, "Актюерски разчети и инвестиционни портфейли на пенсионните фондове", “Икономика на труда”. Учебните програми по тези дисциплини са създадени или актуализирани от кандидата

за да се отразят предизвикателствата и постиженията в научната област, като са използвани съвременни информационни източници. Въведен е иновативен подход при работата със студенти, при който учебните задачи по водените дисциплини са възлагани персонално, а на базата на представените проблеми се извеждат обобщени изводи и препоръки, изготвени от различни екипи или от всички студенти в аудиторията. В обучението на студентите д-р Ралица Пандурска възлага изграждане на виртуални пенсионни модели, съставяне и решаване на казуси, използва ролеви игри и други учебно-методически подходи, които повишават качеството на образователния продукт. Тя прилага успешно натрупания опит и знания от участието си в Програма ERASMUS + в следните университети: University of Split; University of Applied Sciences, Грац; Polytechnic Institute of Cávado and Ave, Португалия.

Д-р Ралица Пандурска е автор на учебно помагало по дисциплината Пазар на труда, което е предназначено за студентите в бакалавърска степен от специалност "Икономика на човешките ресурси" в редовна форма на обучение. Помагалото има предимно практическа насоченост и цели да добави актуални щрихи към теоретичните концепции за основните състояния на трудовия пазар.

В съавторство с проф. д-р Лалко Дулевски е разработен учебник по "Пенсионни фондове", предназначен за студентите от дистанционна форма на обучение на специалностите "Икономика на човешките ресурси" и "Застраховане и социално дело". Ралица Пандурска е автор на шеста глава (стр. 154 - 205), в която се разглежда практиката на организация на системите за пенсионно осигуряване в редица страни с различни пенсионни модели. По този начин се създава възможност за непосредствено сравняване на предимствата и недостатъците, както на основните модели на пенсионно осигуряване, така и на пенсионните системи в редица страни с проведени в тази област реформи.

Учебно-преподавателската дейност на гл. ас. д-р Ралица Пандурска съответства на тематиката на обявения конкурс по научна специалност „Икономика и организация на труда (пенсионни системи, демографско развитие и пазар на труда)“. Приведените факти за качеството на преподавателската ѝ дейност потвърждават, че тя е напълно готова да заеме академичната длъжност „доцент“ в катедра „Човешки ресурси и социална защита“.

5. Кратка характеристика на представените научни трудове/публикации

Гл. ас. д-р Ралица Пандурска е представила 21 (двадесет) научни публикации: хабилитационен научен труд – монография; едно участие в колективна монография; 3 научни студии (една от които е публикувана в издание, индексирано в SCOPUS); 13 научни статии и доклади (10 самостоятелни и 3 в съавторство) и 2 учебни помагала. Тя е автор също така и на книгата *Пенсионни продукти. Проблеми и алтернативи за България*. Тази публикация не е предмет на настоящето становище, защото е разработена на основата на защитния дисертационен труд, но е включена в таблицата с количествените показатели. Научните публикации на д-р Ралица Пандурска са в областта на пенсионното осигуряване, пазара на труда и демографското развитие и други области на социалната политика, като някои от тях са на английски.

В монографията *Ключови аспекти и предизвикателства пред развитието на пенсионната система в България* (№1 в списъка) се проследява еволюцията на българския пенсионен модел и се открояват някои негови съвременни предизвикателства, провокирани от демографските и социално-икономическите трансформации. Предлагат се насоки и конкретни политики за оптимизиране на българския пенсионен модел на основата на националните особености и чуждестранния опит. В публикацията е поставен акцент както върху проблемите, присъщи за фазата на акумулиране на средствата на пенсионните фондове, така и върху тези, проявяващи се във фазата на тяхното изплащане. Предлагат се и решения на тези проблеми. Проучените предимства и рискове от прехвърлянето на средства между двете системи са от особена важност за преценката на устойчивостта на пенсионния модел от една страна, а от друга – за гарантирането на интересите на осигурените лица, които трябва да направят оптимален избор за бъдещия си пенсионен доход. Вниманието заслужават идеите на автора за ролята на мултифондовете и за обогатяването и диверсифицирането на инвестиционния портфейл (вкл. чрез инвестиции в инфраструктурата) с цел намаляване на риска.

В колективна монография: *„Валидиране на компетентности, придобити на работното място в България“* (№ 3 в списъка), Ралица Пандурска е автор на

параграфа „Валидирането на знания, умения и компетентности в съвременните условия на пазара на труда в България“ (стр.172-190). Извършен е обзор на валидационния процес в сектор Информационни технологии и комуникации, като се акцентира върху ниско квалифицираните работници и служители, като уязвима група на пазара на труда. Представени са и първите стъпки от въвеждането на система за валидиране на знания, умения и компетентности в България на примера на ниско квалифицирани работници на длъжност „касиер – гише в съобщенията“.

Останалите публикации (3 студии и 13 научни статии и доклади от конференции) също са свързани с темата на обявения конкурс за доцент и допринасят за обогатяване на знанията и предлагат решаване на специфични проблеми в областта на пенсионното осигуряване, застаряването на населението и дългосрочната грижа, интеграцията на имигрантите, безработицата сред младежите, хората с увреждания и тези над 50 годишна възраст, ролята на дистанционното обучение в концепцията за учене през целия живот.

Представените за настоящия конкурс научни публикации на гл.ас. д-р Ралица Пандурска не повтарят научни трудове, които са публикувани във връзка със защитата на дисертационен труд през 2009 г. Те са нейно лично дело, което се вижда от представената декларация и отсъства информация за плагиатство. За публикациите в съавторство са представени разделителни протоколи.

Научното творчество на Ралица Пандурска е обект на научно обсъждане и оценка, като е ползвано от други учени, работещи в областта на пенсионните системи, демографията, човешките ресурси и пазара на труда. Представена е информация за 9 цитирания, от които 3 цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране и 6 цитирания в нереферирани списания с научно рецензиране в международни бази от данни EBSCO, RePec, Google Scholar.

6. Синтезирана оценка на основните научни и научно-приложни приноси на кандидата

Представените в отделна справка научни и научно приложни приноси на гл. ас. д-р Ралица Пандурска приемам изцяло като коректно дефинирани и изведени от съдържанието на нейните научни трудове.

Обобщено, научните приноси на кандидата за заемане на академичната длъжност „доцент“ д-р Ралица Пандурска могат да се квалифицират като систематизиране на съществуващите знания и разкриване на тенденции, връзки и проблеми в обявената конкретизирана област на конкурса - пенсионни системи, демографско развитие и пазар на труда. Това обогатяване е постигнато чрез задълбочен теоретичен и емпиричен анализ и умело подбрани методологични подходи, довели до: разкриване на нови факти и процеси; по-точно дефиниране на основни понятия; предлагане на модели и политики за утвърждаване и развитие на едни сравнително нови области на икономическата теория и практика като капиталовите пенсионни системи, застаряването на населението и дългосрочната грижа, интеграцията на имигрантите, зезаетостта и безработицата сред най-уязвимите групи от населението.

Приносите, съдържащи се в трудовете на д-р Ралица Пандурска се отличават най-вече с поднасяне на актуални, систематични и всеобхватни знания в тематичните области, обект на обявения конкурс за академичната длъжност «доцент». Това заключение се потвърждава както от посочените цитирания, така и от участието на Ралица Пандурска като признат експерт в проекти с теоретичен и практико-приложен характер.

7. Основни критични бележки и препоръки

В хабилитационния труд е направен много добър и полезен анализ на рисковете при прехвърляне на средства между капиталовата и солидарната пенсионна система, но е пропуснат феномена „морален риск“, а наличието на този феномен сериозно подрива доверието в пенсионния модел.

Препоръчвам на гл. ас. д-р Ралица Пандурска, като бъдещ доцент, да участва по-активно в международни научни форуми, както и в проекти и работни групи по разработване на стратегически документи и политики в областта на пенсиите, демографското развитие и пазара на труда.

8. Заключение

Посочените в това становище теоретични и практико-приложни приноси, съдържащи се в прегледаните оригинални научни трудове, както и достоверността на

предоставените данни за учебно-методическата, практическата и обществената дейност на кандидата, ми дават основание за положително становище и да предложа гл. ас. д-р Ралица Фердинандова Пандурска за „доцент” в УНСС по научна специалност Икономика и организация на труда (пенсионни системи, демографско развитие и пазар на труда), професионално направление 3.8. Икономика.

24.03.2021 / София

Подпис:

/Проф. д-р Йордан Христосков/

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY (UNWE)

R E V I E W

From: Professor Yordan Hristoskov, PhD, Plovdiv University “Paisii Hilendarski”

Scientific specialty: “National Economy (incl. Regional Economy and History of National Economy)”

Regarding: Competition for Assistant professor at UNWE, in the speciality "Economics and Organization of Labor (Pension systems, demographic development and labor market)",
Professional field 3.8 Economics

1. Information about the Procedure

The Procedure has been announced for the needs of the Department of Human Resources and Social Protection, Faculty of Economics, UNWE - according to the UNWE Academic Council Decision №7 / 09.12.2020. I participate as a member of the Scientific Jury for this Procedure according to Ordinance № 453 / 04.03.2021 of the Rector of UNWE. The only candidate applied under this procedure is Chief Assistant Ralitza Ferdinandova Pandurska, PhD in the Department Human Resources and Social Protection

2. Information about the candidate

Ralitza Pandurska began her academic development as a part-time assistant at the UNWE, Department of Human Resources and Social Protection in 2003. She goes through the positions Assistant (2004), Senior Assistant (2007) and from 2010 till now she is Chief Assistant to the Department of Human Resources and Social Protection. In 2009 Ralitza

Pandurska defended her thesis on “Pension products – problems and prospects for Bulgaria” and acquired the PhD in Specialty: Economics and Labor Organization.

As a Chief Assistant Ralitzia Pandurska leads lectures and seminars in the bachelor's and master's degree in UNWE. She is an author and co-author of some degree programs and initiated new curriculum courses in bachelor's and master's degree. She has reached also good results in the field of research projects at university, national and international level, as well as in participating in different applied scientific projects and initiatives.

3. Fulfillment of requirements for occupation of the academic position

The information in the submitted quantitative card shows that the application of Chief Assistant Dr. Ralitzia Pandurska fully complies with the National Minimum Requirements under LADSRB (Art. 2b) and the Rules for its application (Art. 1a, para. 1). Her quantitative assessment of 495 points exceeds the required threshold of 400 points. The information proves that the Additional Requirements for the UNWE in accordance with the LADSRB (2b, Para. 5) and the Regulations for its implementation (Art. 1a, Para. 2-3) have been fulfilled as the quantitative assessment of 555,54 points exceeds the required threshold of 220 points. It is seen from the presented card with quantitative indicators that Chief Assistant Pandurska also covers the quantitative requirements for occupying the position of Assistant Professor.

4. Evaluation of teaching activities

The submitted documentation shows that within the period 2016 - 2019 Chief Assistant Ralitzia Pandurska has completed 946 hours of lectures and 1700 hours of seminars classes which is over the minimum requirements. She leads lectures in the bachelor's and the master's degree in the following school disciplines: Pension funds organization; Social insurance funds; Human capital investments; Demography analysis and prognosis; Actuarial calculations and investment portfolios of the pension funds; Labor economics. The curriculum programs are created or updated by the candidate in order to respond to the challenges and the achievements in the respective scientific area and modern information sources are applied. An innovative approach in the classroom is applied, according which the learning tasks are personal but the conclusions and recommendations are

derived on the bases the results, obtained by the different teams of students in the auditorium. In the teaching Dr. Pandurska assigns virtual pension funds, development and solving cases, role games and some other teaching technics, which approved the quality of the educational product. She also successfully applies the accumulated experience from her participation in ERASMUS + program in the University of Split, University of Applied Sciences, Graz and Polytechnic Institute of Cávado and Ave, Portugal.

Dr. Ralitza Pandurska is an author of a *Handbook on Labor market* which is appropriate for bachelor's and master's degree students studying Human resources economics in regular training. The manual has mainly practical orientation and aims to add a current look to the theoretical concepts of the main labor market conditions.

A *Handbook on pension funds* is published (in co-authorship) appropriated for the distance learning students with a master's degree in Human resources economics and Insurance and social affairs. Ralitza Pandurska is an author of Chapter Six (pp. 154 -205), which examines the practice of pension systems organization in a number of countries with different pension models. This creates an opportunity for direct comparison of the advantages and disadvantages of the main retirement models as well as comparison of the established models in countries with reforms in this area.

The teaching experience of Dr. Ralitza Pandurska is in accordance with the subject of the announced competition for academic position Assistant Professor in the specialty Economics and Labor Organization (pension systems, demographic development and labor market). The facts presented about the quality of the teaching experience of Dr. Pandurska prove that she is completely ready to occupy the academic position Assistant Professor in the Department Human Resources and Social Protection.

5. General overview of the submitted publications

For the purposes of this competition Chief Assistant Dr. Ralitza Pandurska has submitted for review 21 (twenty one) scientific publications: 1 monography (presented as habilitation work); 1 participation in collective monography; 3 scientific studies (1 of which is published in journal, referred and indexed in SCOPUS); 13 articles and scientific reports (3 of which in co-authorship), published in peer-reviewed journals and books; 2 handbooks. Dr.

Pandurska is also an author of a book “Pension products. Problems and alternatives for Bulgaria” (number 2 in the list), based on the defended PhD thesis (this book is not subject of the present peer review, but is accounted in the table of the science-metric indicators).

The scientific publications of Dr. Ralitza Pandurska are in the field of pension insurance, labor market, demographic development and other areas of social policy, as some of the publications are in English.

In the monograph *Key aspects and challenges to the pension system development in Bulgaria* (number 1 in the list) the evolution of the Bulgarian pension model and some contemporary challenges, provoked by the demographic socio-economic transformations, are highlighted. Some guidelines and specific policies for optimization of the Bulgarian pension system are suggested, taking into account the national characteristics and the studied foreign experience. The accent is put on the problems of accumulation and pay-off phases and some suggestions how to solve these problems are provided.

The explored advantages and risks of transferring funds between the two systems are of particular importance for assessing the sustainability of the pension model on one hand, and on the other hand – for ensuring the interests of insured persons who have to make the best choice for their future pension income. With deserved attentions are also the author’s ideas about the multi-funds role as well as the enrichment and diversification of the fund’s portfolios (including investments in infrastructure) in order to decrease the investment risks.

Chief Assistant Dr. Ralitza Pandurska is an author of Chapter *Validation of knowledge, skills and competencies in the contemporary context of Bulgarian labor market* (pp. 172 – 190) in the collective monograph *Validation of competencies acquired in the workplace in Bulgaria* (number 3 in the list). The subject in that chapter is the validation process in the Information Technology and Communications sector, focusing on low-qualified employees as a vulnerable group on the labor market. Here the author presented the first steps of the introduction of a system for validation of knowledge, skills and competencies in Bulgaria on the example of the low-skilled employees in the position „front office cashier in the communication sector”.

The rest of publications (3 academic studies and 13 articles and papers, presented on scientific conferences) are also connected to the topic of the announced competition for

Assistant Professor and contribute to the enrichment of knowledge and suggest the policies for solving the specific problems in the area of pensions insurance, population aging and long term care, integration of immigrants, unemployment among the young, people with disability and those over 50, the role of distance learning in the concept of all life education.

Presented for this competition academic publication of Chief Assistant Ralitza Pandurska do not include the scientific works, which are used for the defend of her PhD thesis (2009). The presented publications are her personal achievements, which is confirmed in the applied declaration and there is no information about plagiarism. Separation protocols for the publications in co-authorship are presented.

The reach academic creativity of Chief Assistant Dr. Ralitza Pandurska has been subject of scientific discussions and assessment and used by a certain number of scientists and practitioners who is working in the field of pension systems, demography, human resources and labor market. Information is presented for 9 citations, 3 of them in peer-reviewed monographs and collective books and 6 in scientific journals, not-reviewed and indexed international databases of scientific information: EBSCO, RePec, Google Scholar.

6. Evaluation of scientific and applied contributions

I fully accept the scientific and applied contributions, presented by the candidate Chief Assistant Dr. Ralitza Pandurska, as correctly defined and derived from the content of her scientific works.

In general, the contributions of the candidate for academic position “Assistant Professor” Ralitza Pandurska can be qualified as systematization of existing knowledges and discovering the tendencies, relations and problems in the announced and specified area of competition „pension systems, demographic development and labor market“. This enrichment is achieved by deep theoretical and empirical analyses and appropriate methodologic approaches, lead to: discovering of new facts and processes; precision of definitions and key concepts; suggestions of new models and policies for validation and development of the comparatively new areas of the economic theory and practice like fully funded pension systems, population aging and long-term care, integration of immigrants, employment and unemployment among the most vulnerable groups of population.

The contributions, contained in the academic works of Chief Assistant Dr. Ralitzia Pandurska are distinguished above all by presentation of actual, systematized and comprehensive knowledge in the area, subject of the announced competition for the academic position “Assistant Professor”. This conclusion is proved by the pointed out citation of her publications as well as by the participation of Dr. Pandurska in academic and practical oriented projects as a well-known expert.

7. Critical notes and recommendations

There is a very good and useful analysis of the risks in transferring funds between private and solidarity pension system, but the phenomenon “moral hazard” is missed, although the presence of this phenomenon undermine the confidence to the Bulgarian pension model.

I recommend Dr. Ralitzia Pandurska, as a future Assistant Professor to participate more actively in international scientific forums, as well as in projects and working groups for development of the strategic documents and policies in the field of pensions, demography and labor market.

8. Conclusion

The pointed out in this review theoretical and scientifically-applied contributions, contained in evaluated original academic works, as well as presented data for educational, practical and public activity of the candidate, give me arguments for positive opinion, and to propose Chief Assistant Ralitzia Pandurska PhD for the academic position "Assistant Professor" on Scientific Specialty: Economics and Labor Organization (pension systems, demographic development and labor market), professional field 3.8 "Economics" in UNWE.

Reviewer:

(Professor Yordan Hristoskov, PhD)